



ARXIU HISTÒRIC COAC. DEM. GIRONA

El patrimoni arquitectònic

Herència, pèrdues i rehabilitacions a la demarcació de Girona

Casinos, ateneus i societats varen ser espais essencials per a la societat de fa un segle, i han deixat una forta empremta social, cultural i arquitectònica a les viles que els varen veure néixer.

GEMMA DOMÈNECH > TEXT

>> *Casino España. Portbou.*

Actualment molts d'aquests edificis estan inclosos en els catàlegs municipals i a l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat de Catalunya, però no podem oblidar que en els darrers cinquanta anys s'han produït sonades desaparicions.

Estils i arquitectes

L'efervescent vida associativa de la població catalana del segle XIX i XX va fer sorgir arreu del territori entitats dedicades al foment de la socialització cívica i lúdica que van rebre els noms —amb lleugeres variants jurídiques— de casino, societat o centre, i que van erigir edificis amb voluntat emblemàtica per desenvolupar les seves activitats. Solen ser edificis projectats per arquitectes de primera fila, com Josep Aze-mar, principal dissenyador d'aquesta tipologia a l'Empordà, amb obres com els edificis modernistes per a la Unió Maçanetenca de Maçanet de Cabrenys (1906), la Concòr-

dia de Darnius (1912), la Concòrdia d'Agu-llana (1912) i la reforma del Cercle Sport Figuerenc (1892). És precisament a Figueres on hi ha dos dels edificis més remarcables: el Casino Menestral, projectat pel barceloní Josep Bori l'any 1904, i el Patronat de la Catequística, dissenyat en estil racionalista per Emili Blanch l'any 1932.

A banda de Figueres, també Palafrugell i Sant Feliu de Guíxols han exhibit importants mostres d'aquesta tipologia. A Palafrugell, Martí Sureda reforma en estil neoclàssic l'edifici per al Centre Fraternal, fent parella amb l'edifici del Centre Mercantil, del mestre d'obres Josep Ferrer, situat al costat. A Sant Feliu de Guíxols, cal lamentar la pèrdua de tres dels quatre casinos que s'hi van construir, dels quals resta dempeus únicament el magnífic Casino de la Constància, o dels Nois, (1888) projectat per l'arquitecte municipal General Guitart. No podem acabar aquest repàs sense esmentar les intervencions de Josep Domènech Estapà a Puigcerdà (Casino Ceretà, 1906),

A Figueres hi ha dos dels edificis més remarcables: el Casino Menestral, projectat per Josep Bori, i el Patronat de la Catequística, dissenyat per Emili Blanch



ICRPC — JORDI S. CARRERA

>> *Casino La Constància.*
Sant Feliu de Guíxols.

les de Josep Esteve al Gran Casino La Congesta de Portbou (1935) i al Casino España de Llagostera (1929-1931), i les de Rafael Masó a Cassà de la Selva (Centre de la Unió Republicana, 1912) i Viladamat (La Societat), aquesta darrera únicament atribuïda.

Pèrdues

La davallada social viscuda per aquestes entitats al llarg de la segona meitat del s. xx, associada al creixement urbanístic de la majoria de viles, ha comportat l'enderroc de molts d'aquests edificis. Les pèrdues més significatives s'han produït a localitats costaneres, i destaca per damunt de totes Sant Feliu, que ha perdut tres d'aquests edificis. Significatives són, també, les desaparicions del Gran Casino La Congesta de Portbou a la dècada dels vuitanta i la del Casino Industrial i Lloretense a la dels setanta.

A banda dels enderrocs, cal lamentar pèrdues provocades per accidents, com l'incendi del 1904 de l'edifici de Calixte Freixa per al Casino Ceretà, o les destruccions causades

per la Guerra Civil, especialment a Figueres i Portbou, i que varen afectar el Casino Menestral, la Catequística i el Casino España.

Pervivències

En l'inici del segle XXI, moltes entitats segueixen actives i amb seu als edificis que varen fer construir. És el cas la Concòrdia d'Agullana, la Unió Escaulenca, la Concòrdia de Darnius, el Patronat de la Catequística de Figueres, el Cercle Sport Figuerenc, la Unió Jonquerenca, la Unió Maçanetenca, el Centre Fraternal de Palafrugell, etc. En alguns casos les entitats s'han adaptat als nous temps i han convertit els edificis en centres culturals. El cas paradigmàtic el constitueix el Casino Menestral Figuerenc. En d'altres casos resten dempeus gràcies a la pressió popular. En els anys setanta, la Junta del Casino de La Constància de Sant Feliu de Guíxols havia convingut amb una empresa constructora l'enderroc per fer-hi un bloc de pisos, a canvi d'uns nous locals socials. La Comissió per a la salvació del

Les pèrdues més significatives s'han produït a localitats costaneres, i destaca per damunt de totes Sant Feliu, que ha perdut tres d'aquests edificis.



>> *Patronat de la Catequística. Figueras.*

Casino dels Nois, amb un informe del Col·legi d'Arquitectes de Girona i amb el ressò de la premsa, va frenar-ne l'enderroc. L'edifici fou catalogat i declarat Bé Cultural d'Interès Nacional l'any 1978.

Alguns d'aquests edificis segueixen essent la seu de les entitats que els varen edificar però aquestes n'han cedit la propietat als ajuntaments per a la rehabilitació. És el cas de la Fraternitat de Biure i la Unió Terradenc, que en els anys 1995 i 2010 respectivament, van cedir les seus per ser convertides en centres cívics. En d'altres ocasions s'ha produït una cessió parcial, com la que el Casino Llagosterenc ha fet a l'Ajuntament per a l'ús del teatre. O fins i tot, una cessió de la propietat però no de l'ús, com en el cas del Casino de Vidreres. L'edifici, construït el 1885 i amb moltes ampliacions posteriors, s'havia anat deteriorant fins arribar a abandonar-se. L'any 1991, l'entitat i l'Ajuntament acorden una cessió de la propietat, rehabilitada pel Consistori i cedida a l'entitat.

El canvi de propietat es produeix sobretot quan hi ha dissolucions d'entitats. L'any

1939, quan el Casino España de Portbou es dissol, l'edifici passa a mans privades. Després de destinar-lo a bar i cinema, avui acull un hotel. També és privat, en aquest cas d'una entitat financera, el Círculo Columbense de Santa Coloma de Farners. L'entitat, creada el 1898, va deixar les activitats el 1984, i la seu, construïda en estil modernista l'any 1903, actualment acull una Llar de jubilats. La Caritat de Boadella d'Empordà, nascuda el 1906, es dissol el 1988. L'edifici és cedit al Consistori, que el rehabilita el 2003 per destinar-lo a centre cívic. La Fraternal d'Espolla va cedir l'edifici a l'Ajuntament el 1986, quan va deixar de prestar el servei de socors mutus. El Casino Caldense, fundat el 1920, es dissol el 1948 i la seu és destinada a cinema i més tard a bar. Quan, a mitjan anys vuitanta, amenaça ruïna, l'Ajuntament el compra i rehabilita i el destina a teatre i cinema.

Gemma Domènech Casadevall és investigadora a l'Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural.

Alguns d'aquests edificis segueixen essent la seu de les entitats que els varen edificar, però n'han cedit la propietat als ajuntaments per a la rehabilitació